

بررسی روند تولید و مصرف گوشت در ایران طی سال‌های ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۲

حمیدرضا جلالی و سید علی میرابراهیمی

مقدمه

فقدان پروتئین در رژیم غذایی منجر به استفاده‌ی بدن از منابع پروتئینی بدن شده و ضعف ماهیچه‌ای، ضعف در عملکرد قلب، تأخیر در ترمیم زخم‌ها، سوء هاضمه، نازک‌شدن و کم‌پشت‌شدن موها و موارد دیگری را به دنبال دارد.

عمده پروتئین مورد نیاز انسان‌ها از طریق خوردن گوشت و به طور عمده گوشت چهارپایان اهلی، پرندگان به ویژه مرغ و آبزیان به ویژه ماهی تأمین می‌شود. علی‌رغم افزایش سرانه‌ی مصرف ماهی در کشور ما، همچنان گوشت مرغ و گوشت قرمز، سهم بیش‌تری در مصرف خانوارها به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به این موضوع و همچنین اصل جایگزینی نهاده‌ها در اقتصاد کشاورزی (که گوشت مرغ را جایگزین گوشت قرمز در بازار مصرف گوشت می‌داند) در این مقاله ابتدا وضعیت تولید، واردات و مصرف گوشت مرغ و سپس گوشت قرمز در ایران در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۲ مورد بررسی قرار خواهد گرفت و در خاتمه

بر مبنای یافته‌های این مقاله، پیشنهاداتی ارائه خواهد شد.

وضعیت تولید و مصرف گوشت مرغ

اغلب قریب به اتفاق مرغ خوراکی مورد نیاز کشور، در مرغداری‌های صنعتی پرورش داده می‌شود. پرورش مرغ به شکل صنعتی در ایران از سال ۱۳۳۳ با وارد کردن جوجه‌مرغ‌های یک‌روزه یا تخم‌مرغ‌های نطفه‌دار از نژادهای اصلاح‌شده‌ی خارجی آغاز شد و توسعه‌ی آن در این مدت به حدی بود که امروزه توانسته است بخش قابل توجهی از پروتئین حیوانی مورد نیاز کشور را تأمین نماید. در حال حاضر واحدهای مختلف مرغداری در سطح وسیع و در اقصی نقاط ایران توسعه یافته است.

مطابق آمارها، در سال ۱۳۵۰ تولید گوشت مرغ در جهان حدود ۱۷ میلیون تن بوده است که هم اکنون با رشد ۵۵ درصدی به حدود ۹۵ میلیون تن رسیده است. این رشد در ایران نیز مشاهده می‌شود به نحوی که در همین

مدت، تولید گوشت مرغ در کشور از حدود ۵۰ هزار تن به حدود ۲ میلیون تن رسیده است و از این منظر ایران را جزو ۱۰ کشور اول دنیا قرار داده است. این موضوع سبب شده که مصرف سرانه‌ی گوشت مرغ در ایران در طی سال‌های اخیر نیز با رشد فزاینده‌ای مواجه شود به نحوی که این رقم از حدود ۱۴ کیلوگرم در سال ۱۳۶۰ به حدود ۲۶ کیلوگرم در سال ۱۳۹۲ رسیده است.

میزان تولید گوشت مرغ

طبق بررسی آمارهای وزارت جهاد کشاورزی، میزان تولید گوشت مرغ طی دهه‌ی اخیر دارای روند افزایشی بوده است. همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود میزان تولید گوشت مرغ در سال ۱۳۸۱ برابر ۹۴۲ هزار تن بوده در حالی که این مقدار در سال ۱۳۹۲ به ۱۹۶۷ هزار تن رسیده و رشدی بیش از ۲ برابر داشته است.

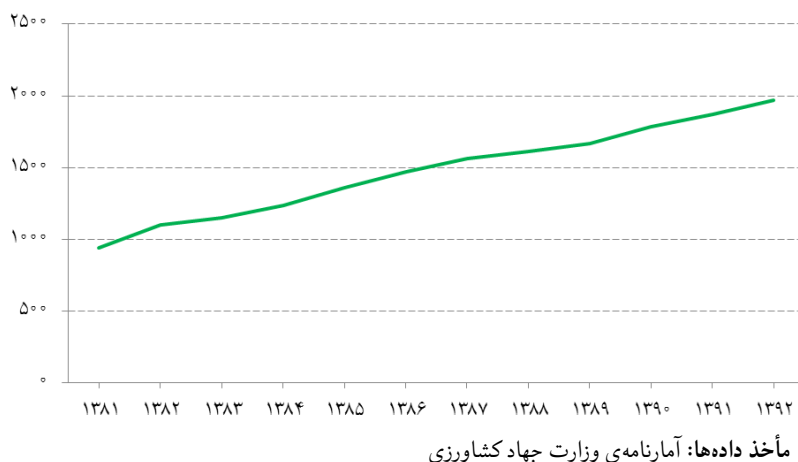
میزان واردات گوشت مرغ

عمده گوشت مرغ مصرفی کشور از طریق تولید داخلی تأمین می‌شود ولی آمارهای

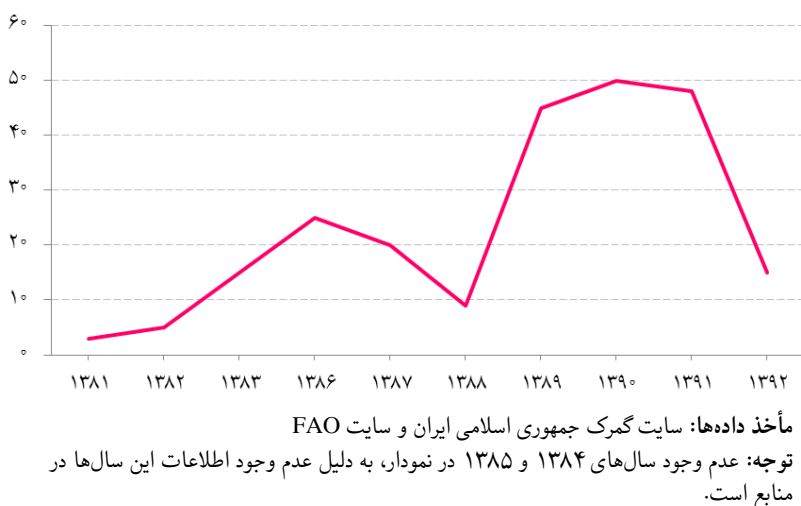
حمیدرضا جلالی رئیس گروه آمارهای دام و طیور دفتر کشاورزی مرکز آمار ایران است.

سید علی میرابراهیمی رئیس گروه آمارهای اقتصاد کشاورزی دفتر کشاورزی مرکز آمار ایران است.

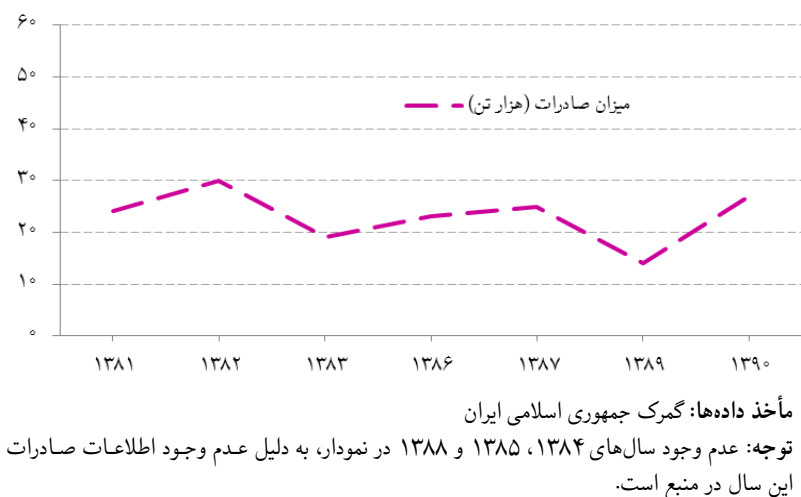
شکل ۱- میزان تولید گوشت مرغ طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (هزار تن)

شکل ۲- میزان واردات گوشت مرغ طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (هزار تن)

شکل ۳- میزان صادرات گوشت مرغ طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰ (هزار تن)

بانک مرکزی و سازمان خوار و بار جهانی، بیانگر این موضوع است که طی سال‌های اخیر، واردات گوشت مرغ به کشور انجام شده است هرچند که میزان واردات از روال ثابتی برخوردار نبوده است (شکل ۲).

میزان صادرات گوشت مرغ

بررسی روند صادرات گوشت مرغ بیانگر این موضوع است که در کل میزان صادرات این محصول ناچیز بوده است. با این حال در سال‌های قبل، میزان صادرات از واردات بیشتر ولی در سال‌های اخیر، میزان واردات بیشتر از صادرات شده است (شکل ۳).

سرانه مصرف گوشت مرغ

طبق اطلاعات مرکز آمار ایران، هر چند در سال‌های اخیر نرخ رشد جمعیت کاهش یافته است ولی همچنان جمعیت کشور رو به افزایش است (شکل ۴).

در همین مدت میزان تولید گوشت مرغ در کشور نیز روندی افزایشی داشته است. شکل ۵ نیز نشان می‌دهد شیب افزایش تولید گوشت مرغ تقریباً مشابه با شیب رشد جمعیت در طی این سال‌ها بوده است. با توجه به مقدار ناچیز واردات در مقابل تولید، شیب نمودار مجموع تولید داخل و واردات گوشت مرغ به شیب نمودار افزایش جمعیت کشور نیز از وضعیت مشابهی برخوردار می‌باشد (شکل ۶).

بررسی میزان تولید، واردات و صادرات گوشت مرغ و همچنین جمعیت کشور نشان می‌دهد سرانه‌ی مصرف گوشت مرغ از ۱۴ کیلوگرم در سال ۱۳۸۱ به حدود ۲۶ کیلوگرم در سال ۱۳۹۲ رسیده است (شکل ۷).

مصرف سرانه‌ی گوشت مرغ در ایران در سال ۱۳۹۱ حدود ۲۵ کیلوگرم و در سال ۱۳۹۲، ۲۶ کیلوگرم برآورد شده است در حالی که بر اساس اعلام انجمن صنفی تولیدکنندگان جوجه یک‌روزه، متوسط جهانی مصرف سرانه‌ی گوشت

مرغ در سال ۱۳۹۱، حدود ۱۱/۸ کیلوگرم و در سال ۱۳۹۲ به حدود ۱۲ کیلوگرم رسیده است.

تغییرات قیمت گوشت مرغ

افزایش مصرف گوشت مرغ در کشور به حدی رسیده است که امروزه به طور متوسط بیش از ۳۰ درصد پروتئین روزانه‌ی هر ایرانی از طریق مصرف گوشت مرغ تأمین می‌شود.

افزایش مصرف مرغ طی سال‌های مورد مطالعه، بررسی قیمت گوشت مرغ در همین مدت را ناگزیر می‌سازد. بررسی‌های انجام شده بیانگر این موضوع است که برای گوشت مرغ دو نوع قیمت وجود دارد که «قیمت مرغ زنده» و «قیمت مرغ آماده‌ی طبخ» نامیده می‌شوند.

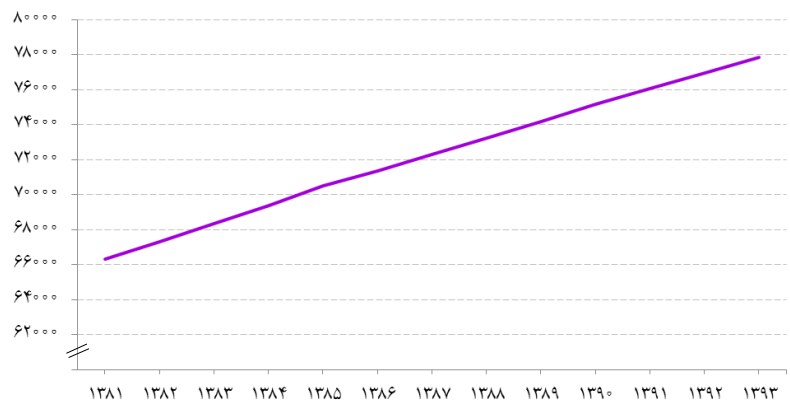
شکل ۸ نشان می‌دهد که هر دو قیمت، افزایش قابل توجهی داشته است به طوری که قیمت هر کیلوگرم مرغ زنده از ۸۳۳۸ ریال در سال ۱۳۸۱ به ۴۳۳۴۵ ریال در سال ۱۳۹۲ و قیمت مرغ آماده‌ی طبخ از ۱۱۴۲۵ ریال در سال ۱۳۸۱ به ۶۰۷۶۸ ریال در سال ۱۳۹۲ رسیده است. لذا نمی‌توان افزایش سرانه‌ی مصرف گوشت مرغ را به کاهش قیمت آن در بازار نسبت داد.

از آن‌جا که گوشت مرغ و گوشت قرمز می‌توانند در بازار و همچنین سبد غذایی خانوار جانشین یکدیگر شوند، در بخش بعد به بررسی وضعیت تولید، مصرف و قیمت گوشت قرمز پرداخته شده است.

وضعیت تولید و مصرف گوشت قرمز

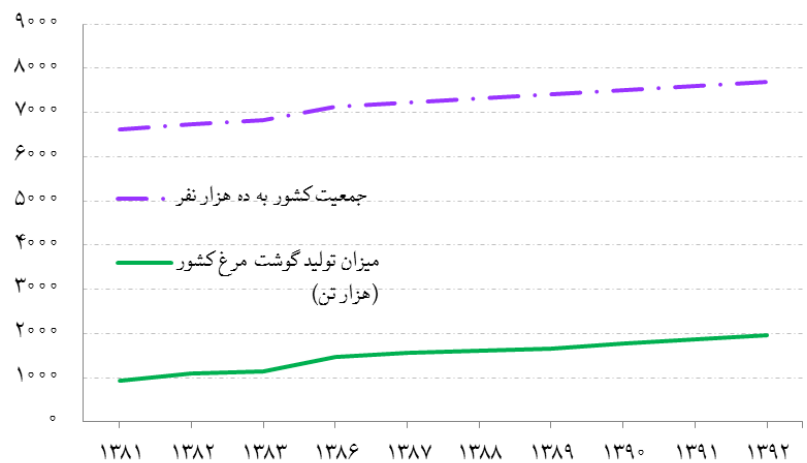
گوشت قرمز به‌عنوان یکی از عمده‌ترین مواد غذایی مصرفی انسان‌ها شناخته شده است که با دارا بودن منابع سرشاری از پروتئین، مواد معدنی و اسیدهای آمینه جزء منابع انرژی و ویتامین‌های مغذی و ارزشمند غذایی محسوب می‌شود. بزرگ‌ترین دسته‌ی انواع گوشت بر حسب حجم مصرف، گوشت قرمز است که در

شکل ۴- برآورد جمعیت کشور طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳ (هزار نفر)

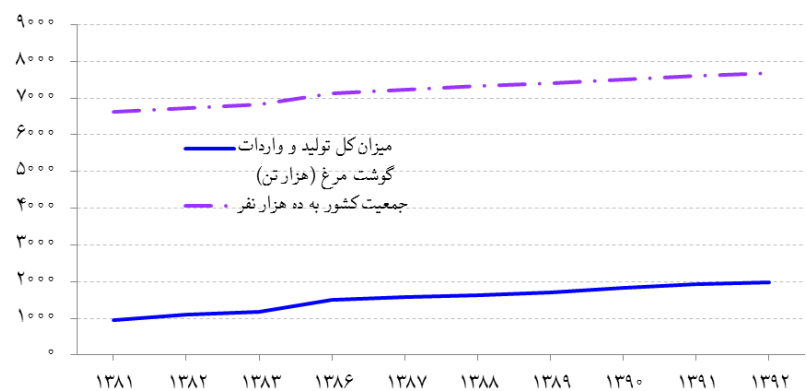
مأخذ داده‌ها: سایت مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن

شکل ۵- تغییرات جمعیت و میزان تولید گوشت مرغ طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (دهه‌هزار نفر-هزار تن)

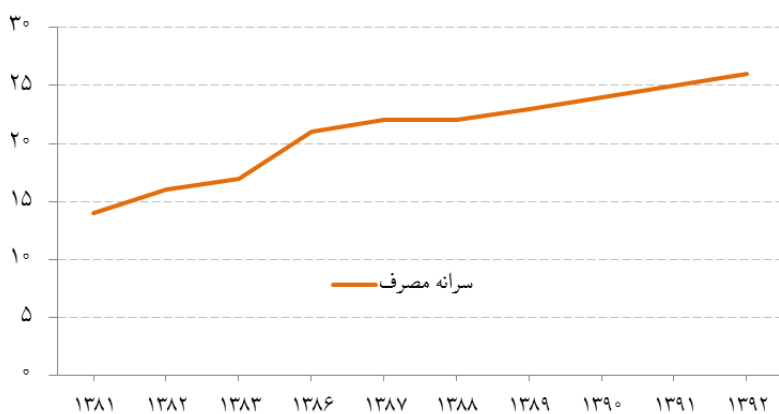
مأخذ داده‌ها: محاسبه شده بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران و وزارت جهاد کشاورزی توجه: عدم وجود سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ در نمودار، به دلیل عدم وجود اطلاعات این سال‌ها در منبع است.

شکل ۶- تغییرات جمعیت و میزان تولید و واردات گوشت مرغ طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (دهه‌هزار نفر-هزار تن)

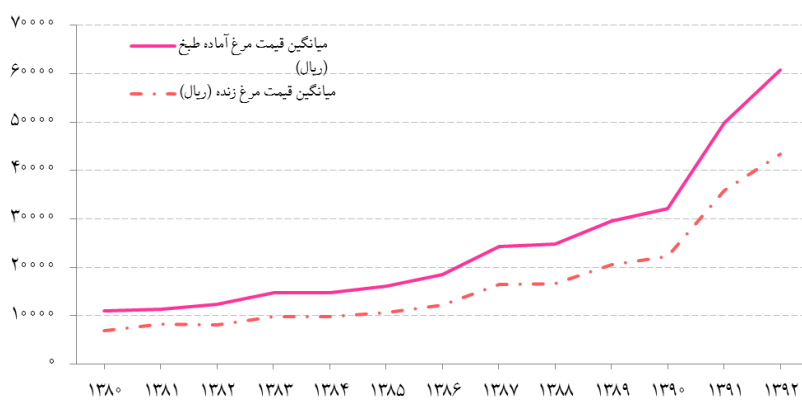
مأخذ داده‌ها: محاسبه شده بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، وزارت جهاد کشاورزی و گمرک جمهوری اسلامی ایران

شکل ۷- سرانه مصرف گوشت مرغ طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳ (کیلوگرم)

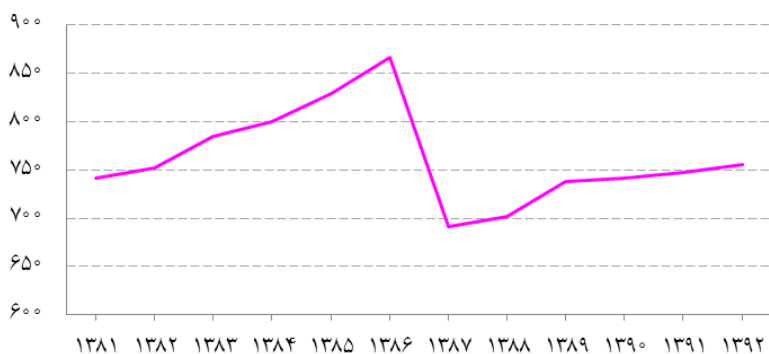
مأخذ داده‌ها: محاسبه شده بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، وزارت جهاد کشاورزی و گمرک جمهوری اسلامی ایران

شکل ۸- تغییرات میانگین قیمت یک کیلوگرم مرغ زنده و قیمت یک کیلوگرم مرغ آماده طبخ طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (ریال)

مأخذ داده‌ها: کتاب صنعت طیور ایران در سال ۱۳۹۲

شکل ۹- میزان تولید گوشت قرمز طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (هزار تن)

مأخذ داده‌ها: وزارت جهاد کشاورزی

کشور ما شامل گوشت گوساله، گوسفند، بز، گاو میش و شتر می‌باشد. مطابق اطلاعات سازمان خوار و بار جهانی (فائو)، جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۱۱ سیزدهمین واردکننده‌ی گوشت قرمز در جهان بوده است.

میزان تولید گوشت قرمز

همان‌طور که در شکل ۹ مشاهده می‌شود، علی‌رغم افزایش تولید در فاصله سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶، میزان تولید گوشت قرمز در کشور در سال ۱۳۸۷ با کاهش ناگهانی بیش از ۱۵ هزار تنی مواجه شده است. پس از آن، تولید با شیب ملایمی افزایش یافته است و در سال ۱۳۹۲، به میزان تولید در ۱۰ سال قبل از آن رسیده است.

مقدار واردات گوشت قرمز به کشور

مطابق آمارهای سازمان خوار و بار جهانی، گوشت قرمز همواره جزو بیش‌ترین واردات فرآورده‌های کشاورزی به کشور بوده است. بررسی این اطلاعات نشان می‌دهد در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ همزمان با افزایش تولید گوشت قرمز در کشور واردات آن کاهش یافته است. افزایش واردات این محصول در سال ۱۳۸۶ و همچنین افزایش تولید داخلی در همین سال، سبب شد در سال ۱۳۸۷ علی‌رغم کاهش تولید داخلی، نیازی به افزایش واردات نباشد.

پس از آن تا دو سال، میزان واردات به کشور افزایش فراوانی یافت اما از سال ۱۳۹۰، متناسب با افزایش تولید داخلی، مقدار واردات به کشور نیز کاهش یافته است (شکل ۱۰).

سرانه‌ی مصرف گوشت قرمز در کشور

برای محاسبه‌ی سرانه‌ی مصرف، میزان تولید گوشت قرمز در کشور با میزان واردات این فرآورده‌ی جمع‌شده و سپس میزان صادرات گوشت قرمز از کشور از آن کم شد. این رقم بر

میزان پیشنهادی انستیتوی بین‌المللی تغذیه می‌باشد.

متوسط قیمت هر کیلو گوشت تولیدشده و واردشده به ایران

بررسی متوسط قیمت گوشت قرمز در کشور نشان می‌دهد این فراورده همواره با افزایش قیمت مواجه بوده است. با توجه به شکل ۱۲، شیب افزایش قیمت از سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۷ با افزایش اندک، از سال ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۰ با شیب زیاد و در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بسیار زیاد بوده است به نحوی که قیمت این فراورده طی ۱۲ سال، بیش از ۸۷٪ برابر شده است.

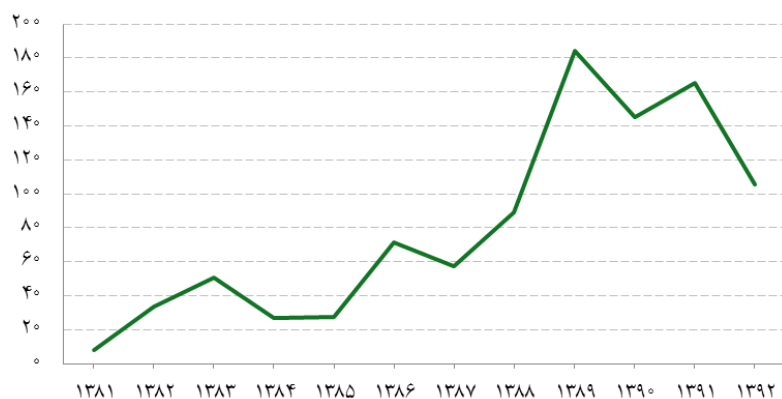
در طی این مدت قیمت گوشت قرمز در بازارهای جهانی نیز با افزایش مواجه شده است به نحوی که قیمت آن از ۱/۶۹ دلار به ازای هر کیلوگرم در سال ۱۳۸۱ به ۵/۰۲ دلار در سال ۱۳۹۲ رسیده است (طی ۱۲ سال نزدیک به ۳ برابر شده است).

هرچند کاهش مصرف سرانه‌ی گوشت قرمز در سال ۱۳۸۷ را می‌توان به کاهش تولید داخلی و همچنین میزان واردات نسبت داد اما به نظر می‌رسد افزایش چشم‌گیر قیمت در سالیان اخیر، یکی از علل مهم کاهش مصرف سرانه‌ی گوشت در کشور باشد.

نتیجه‌گیری

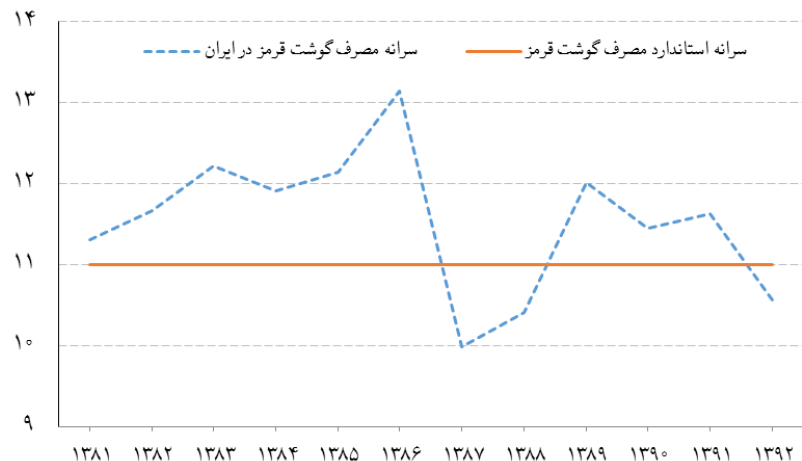
بررسی‌های انجام‌شده از میزان تولید و مصرف گوشت قرمز و گوشت مرغ بیانگر این موضوع می‌باشد که سرانه‌ی مصرف گوشت مرغ در حال افزایش بوده به طوری که از ۱۴ کیلوگرم در سال ۱۳۸۱ به ۲۶ کیلوگرم در سال ۱۳۹۲ رسیده است در حالی که سرانه‌ی مصرف گوشت قرمز دچار نوسان بوده به نحوی که از ۱۱/۳ کیلوگرم در سال ۱۳۸۱ به ۱۳/۱ کیلوگرم در سال ۱۳۸۶ و ۱۰/۶ کیلوگرم در سال ۱۳۹۲ رسیده است.

شکل ۱۰- میزان واردات گوشت قرمز طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (هزار تن)

مأخذ داده‌ها: سازمان خوار و بار جهانی (فائو؛ ۱۳۹۰ - ۱۳۸۱) و گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱ و ۱۳۹۲)

شکل ۱۱- سرانه مصرف گوشت قرمز طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (کیلوگرم در سال)

مأخذ داده‌ها: محاسبه‌شده بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، وزارت جهاد کشاورزی، گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان خوار و بار جهانی (فائو)
توجه: بر اساس اعلام انستیتوی تغذیه، سهم گوشت قرمز در الگوی غذایی متعادل برای هر یک از افراد جامعه به طور متوسط سالیانه ۱۱ کیلوگرم پیشنهاد شده است.

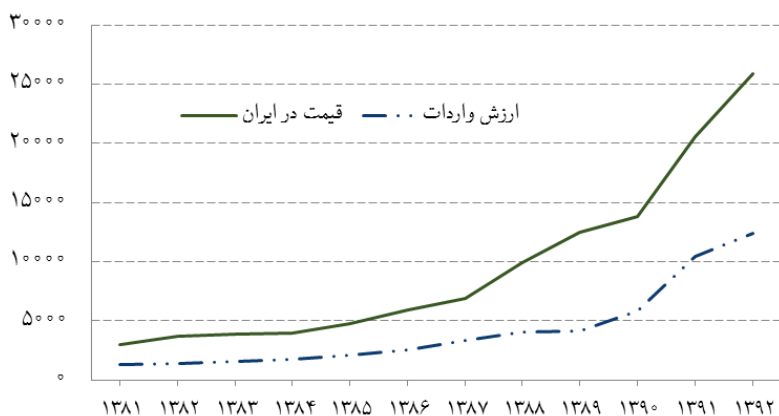
شکل ۱۱ نشان می‌دهد در طی دوره‌ی زمانی ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۲، متوسط مصرف سرانه‌ی گوشت قرمز در ایران، به جز در سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۸۸ و ۱۳۹۲ بالاتر از استاندارد توصیه شده بوده است.

این شکل نشان می‌دهد میزان مصرف سرانه‌ی گوشت قرمز در کشور رو به کاهش است به نحوی که این رقم در آخرین سال بررسی انجام شده در این تحقیق، کم‌تر از

برآورد جمعیت سالانه آرایه شده توسط مرکز آمار ایران تقسیم شد و سرانه‌ی مصرف به دست آمد.

ذکر این نکته ضروری است که میزان صادرات گوشت قرمز از کشور بسیار کم است به نحوی که در دوره‌ی بررسی شده در این تحقیق، مقدار صادرات این محصول در برخی سال‌ها صفر و در بیش‌ترین میزان در سال ۱۳۹۲، به ۴۷/۵ هزار تن رسید.

شکل ۱۲- متوسط قیمت هر کیلوگرم گوشت قرمز طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ (تومان)

مأخذ داده‌ها: محاسبه شده بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان خواروبار جهانی (فائو)
توجه: مهم: این نمودار با هدف نمایش قیمت‌های داخلی و جهانی در یک شکل ترسیم شده است. برای محاسبه ارزش هر کیلو گوشت وارد شده به کشور، نرخ دلاری بر اساس نرخ ارز اعلام شده توسط بانک مرکزی در هر سال، به واحد تومان تبدیل شده است. افزایش قیمت دلار از ۷۹۹ تومان در سال ۱۳۸۱ به ۲۴۷۴ تومان در سال ۱۳۹۲ سبب شده است که در این نمودار، شیب افزایش قیمت گوشت وارداتی به مقدار بیشتری از افزایش به میزان واقعی (محاسبه بر حسب دلار) نمایش داده شود.

گوشت قرمز در کشور رسید.

منابع

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران؛ بررسی وضعیت تولید و مصرف گوشت قرمز در ایران؛ ۱۳۹۲

انجمن صنفی تولیدکنندگان جوجه یک‌روزه، صنعت طیور در سال ۱۳۹۲؛ ۱۳۹۳

چراغی، داود و قلی‌پور، سمانه؛ مؤسسه‌ی مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی؛ مروری بر عمده‌ترین چالش‌های گوشت قرمز در ایران؛ ۱۳۸۹ وزارت جهاد کشاورزی؛ بررسی روند تولید فراورده‌های پروتئینی کشور طی ۴ دهه؛ ۱۳۹۳

www.faostat.org

www.cbi.ir

www.irica.gov.ir

www.amar.org.ir

جامعه تأمین شود و ثانیاً در برنامه‌های حمایت از اقشار کم‌درآمد، عرضه‌ی گوشت قرمز در سیاست‌های حمایتی مورد توجه بیشتری قرار گیرد.

قیمت گوشت قرمز در بازار ایران و بازارهای جهانی دارای تفاوت قابل توجهی است. می‌توان با اتخاذ تدابیر و انجام اقداماتی با هدف کاهش قیمت تمام‌شده‌ی گوشت (مانند بهبود شیوه‌ی مدیریت دامداری‌ها، استفاده از دام‌های اصلاح نژادشده و بهبود الگوی تغذیه‌ی دام‌ها) و همچنین حمایت از تولیدکنندگان داخلی (از طریق شیوه‌هایی نظیر تخصیص وام‌های کم‌بهره برای تغییر از شیوه‌ی پرورش سنتی به صنعتی و یا خرید دام‌های اصلاح نژادشده، بهبود وضعیت موجود بیمه‌ی دام و خرید تضمینی)، علاوه بر کاهش قیمت تمام‌شده‌ی گوشت تولید داخلی به اهداف مهم‌تری مانند افزایش تولید در کشور، کاهش واردات و در نهایت افزایش مصرف سرانه‌ی

در طی سال‌های مورد بررسی، هر دو نوع گوشت دارای افزایش قیمت بوده‌اند ولی میزان افزایش قیمت گوشت قرمز نسبت به میزان افزایش قیمت گوشت مرغ بیشتر بوده است به نحوی که قیمت گوشت مرغ در دوره‌ی مورد بررسی ۵/۲ برابر و قیمت گوشت قرمز ۸/۷ برابر شده است. از طرفی در حالی که تفاوت قیمت هر کیلوگرم گوشت مرغ و گوشت قرمز در سال ۱۳۸۱ مبلغ ۲۱۶۰ تومان بوده است، این تفاوت در سال ۱۳۹۲ به ۲۱۵۹۵ تومان رسیده است. به عبارت دیگر در سال ۱۳۸۱ با مبلغ یک کیلو گوشت قرمز می‌شد ۳/۶ کیلوگرم گوشت مرغ خرید در حالی که در سال ۱۳۹۲ با مبلغ یک کیلو گوشت قرمز می‌توان ۶ کیلو گوشت مرغ خرید.

تفاوت حدود ۲ برابری نرخ گوشت قرمز تولید داخل و گوشت قرمز وارداتی موضوع مهمی است که باید مورد بررسی دقیق قرار گیرد. افزایش قیمت تولید داخلی به علت افزایش شدید قیمت نهاده‌ها به ویژه از سال ۱۳۸۸ است. بدیهی است این تفاوت زیاد در قیمت، واردکنندگان گوشت قرمز را تشویق به واردات بیشتر خواهد نمود که این موضوع مغایر با سیاست‌های اقتصادی کشور، از جمله اقتصاد مقاومتی و تکیه بر تولید ملی است.

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده، ایران از نظر تولید گوشت مرغ جزو ۱۰ کشور اول دنیا می‌باشد. نظر به زیرساخت‌های موجود می‌توان با اعمال حمایت‌های لازم و اتخاذ سیاست‌هایی نسبت به افزایش صادرات گوشت مرغ اقدام نمود.

از آن‌جا که کاهش سرانه‌ی مصرف گوشت قرمز با امنیت غذایی و سلامت انسان ارتباط مستقیم دارد، پیشنهاد می‌شود اولاً برنامه‌ریزی برای تولید، واردات و صادرات به نحوی باشد که حداقل سرانه‌ی مورد نیاز مصرف برای